

WAŻNIEJSZE PIŚMIENICTWO

Bock W. 1908 *Taschenflora von Bromberg*. Mittlersche Buchhandlung (A. Fromm Nachf.) Bromberg.

Flora Polska 1972, t. XIII, 94—98. Warszawa—Kraków.

Kühling L. 1886 *Pflanzen des Bromberger Kreises*. Jg 7 Königsberg.

Piasecki J., Spanidis A. 1984 *Interesujące stanowiska dziesięciopala bezłodygowego *Carlina acaulis* w okolicach Bydgoszczy*. *Chrońmy przyr.* 40 (2): 47—50.

Wodziczko A., Krawiec F., Urbański J. 1938 *Pomniki i zabytki przyrody Wielkopolski*. Wydawnictwo Okręgowego Komitetu Ochrony Przyrody na Wielkopolskę i Pomorze, z. 8.

Wielosił błękitny *Polemonium coeruleum* L. w Puszczy Bolimowskiej

Puszcza Bolimowska, zwarty obszar leśny pomiędzy Łowiczem, Skiernewicami, Zyrardowem i Sochaczewem, w historii polskiej przyrody zapisała się pamiętnym faktem, iż w jej wschodniej części, zwanej Puszcza Jaktorowską, żyły ostatnie w świecie tury *Bos tauros primigenios*. Jednakże aż do naszych czasów ten las o powierzchni ponad 10 tysięcy hektarów nie przyciągał uwagi botaników ani zoologów, toteż w literaturze przyrodniczej (i leśnej) na próżno można by szukać stąd danych, a i sama nazwa puszczy jest mało znana. Dopiero 25 lat temu zaczęto się w Łodzi interesować Puszcza Bolimowską i zbierać informacje o jej florze i roślinności. Plonem tych zainteresowań i badań jest utworzenie rezerwatu przyrody „Rzeka Rawka” (płyne przez środek puszczy) i czterech rezerwatów leśnych: „Ruda-Chlebacz”, „Kopanicha”, „Dąbrowa Radziejowska”, „Puszcza Mariańska” (Jakubowska-Gabara i Kucharski 1983, Jakubowska-Gabara 1984), projektowane są dalsze rezerwaty. Część materiałów wykorzystano w publikacjach fitosocjologicznych (Olaczek 1972, Jakubowska-Gabara 1985), dalsze prace są w druku. Szczególnie interesująca okazała się flora doliny Rawki oraz śródleśnych łąk i torfowisk (Jakubowska-Gabara, Czyżewska, Pisarek 1986, Pisarek w druku).

Najnowszym (z sierpnia 1986 r.) znaleziskiem jest pierwsze dla puszczy, a trzecie w Polsce Środkowej stanowisko wielosiłu błękitnego *Polemonium coeruleum*. Rośnie on koło wsi Grabskie Budy na torfowisku turzycowym w dolinie Rawki, pomiędzy rezerwatem „Kopanicha” (olsy i łągi olszowe) a rzeką. Są tam dwa skupienia tej rośliny liczące po około 20 osobników, zdrowych i obficie kwitnących. W sąsiedztwie rosną głównie wysokie turzyce: sztywna *Carex hudsoni*, prosowa *C. pani-*

culata, tunikowa *C. paradoxa* i obła *C. diandra* oraz trzcinnik lancetowaty *Calamagrostis canescens*, trzęślica modra *Molinia coerulea*, wierzba błotna *Filipendula ulmaria* i wiele innych. Torfowisko było kiedyś osuszane i koszone, ale obecnie zaniechano koszenia, toteż zachodzi na nim sukcesja od zespołów turzycowych *Caricetum elatae* i *Caricetum diandrae* ku zaroślom łozowym z wierzbą szarą *Salix cinerea* i pięcioprzecikową *S. pentandra*. Rolnicy mało interesują się słabymi gruntami w dolinie, fakt ten oraz sąsiedztwo lasu państwowego i rezerwatu daje więc jakieś szanse przetrwania torfowiska i jego mieszkańców, o ile zostanie podjęta czynna ochrona jego roślinności.

Wielosił błękitny jest gatunkiem eurosyberyjskim borealno-górskim. Występuje niezbyt często w Polsce Północnej, ale bardzo rzadko w pozostałej części kraju. Stanowisko w Puszczy Bolimowskiej jest jednym z najdalej położonych na południowy-zachód od granicy zwartego zasięgu. Pierwsze z trzech stanowisk w Polsce Środkowej — między Pruszkowem a Grodziskiem — ma już znaczenie tylko historyczne (Rostafiński 1872). Drugie stanowisko odkryła parę lat temu J. Bagrowska w pradolinie warszawsko-berlińskiej w Kterach niedaleko Piątku (Kurowski 1986). Stanowiska w Kterach i Grabskich Budach mają charakter reliktyw (lub pseudoreliktyw) późnoglacialnych. Zasługują na ochronę i stałą obserwację.

Romuald Olaczek, Janina Jakubowska-Gabara
Włodzimierz Pisarek

PIŚMIENNICTWO

Jakubowska-Gabara J. 1984 *Rezerwaty przyrody województwa skierniewickiego*. Wyd. Zarządu Wojewódzkiego LOP. Skierniewice.

Jakubowska-Gabara J. 1985 *Zespoły leśne Wysoczyzny Rawskiej i ich antropogeniczne zniekształcenia*. Monogr. Botanicae, 65: 3—148.

Jakubowska-Gabara, J. Kucharski L. 1983 *Rzeka Rawka, projektowany rezerwat przyrody*. Chrońmy Przyr. Ojcz. z. 1/2: 17—28.

Jakubowska-Gabara J., Czyżewska K., Pisarek W. 1986 *Przewodnik sesji terenowych 47 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego: trasa 4 Puszcza Bolimowska*. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Kurowski J. 1986 *Ocena stanu ochrony flory w rezerwach przyrody Polski Środkowej*. Acta Univ. Lodz. Folia sozol., 3: 205—224.

Olaczek R. 1972 *Formy antropogenicznej degeneracji leśnych zbior*

rowisk roślinnych w krajobrazie rolniczym Polski Niżowej. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Pisarek W. (w druku) *Flora polan Puszczy Bolimowskiej i jej aspekt zoologiczny*. *Fragm. Flor. et Geobot.*

Rostafiński J. 1872 *Florae Polonicae Prodrromus*. *Verh. d. k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien*, s. 81—208.

OCHRONA ZWIERZĄT

Zimowanie pluszcza *Cinclus cinclus* nad Skawicą

Chroniony gatunkowo pluszcz *Cinclus cinclus* jest ptakiem zasiedlającym biotop potoków górskich w Karpatach i Sudetach; rzadko spotykany jest również na niżu. Prowadzi osiadły tryb życia, przelatując

Tablica 1. Zestawienie wyników liczenia ptaków wodnych zimujących nad Skawicą w latach 1985 i 1986

Gatunek	Data liczenia	Odcinek		Razem
		1	2	
Pluszcz <i>Cinclus cinclus</i>	9.02.1985	1	14	15
	14.01.1986	3	4	7
	12.02.1986	7	1	8
	19.03.1986	4	6	10
Pliszka górska <i>Motacilla cinerea</i>	9.02.1985	—	—	—
	14.01.1986	—	—	—
	12.02.1986	—	—	—
	19.03.1986	—	3	3
Pliszka siwa <i>Motacilla alba</i>	9.02.1985	—	—	—
	14.01.1986	—	—	—
	12.02.1986	—	—	—
	10.03.1986	2	2	4
Krzyżówka <i>Anas platyrhynchos</i>	9.02.1985	—	—	—
	14.01.1986	—	—	—
	12.02.1986	4	—	4
	19.03.1986	—	—	—
Razem	9.02.1985	1	14	15
	14.01.1986	3	4	7
	12.02.1986	11	1	12
	19.03.1986	6	11	17